V. Skuja

Tautas dzīsmes un Pīters Smeļters

Pyrms 100 godim vōcīts Kohl's raksteja, ka latvīšu tauta, vairōk kai kura cyta Eiropas tauta ir dzīsminīku vai dzīdōtōju tauta. Un patīši — seši lelī Kr. Barona Latvju Dainu sējumi ar 217.996 t. dz-om skaidri līcynoj par latvīšu tautas bogōteibom šamā ziņā. Jaunōkā laikā šim sējumim vēļ pīsavīnōja prof. L. Bērziņa Latvju Dainas (VI sēj.), prof. J. Endzelīna un R. Klaustiņa Latvju Tautas Dainas (XI sēj.) un prof. P. Šmita Tautas dziesmas (III sēj.), kas ir patīss Kr. Barona L. D. papyldynōjums. Tautas dzīšmu skaits latvīšu tautai patīši ir ļūti lels.

Bet kaida jūs nūzeime un vērteiba? Kōpēc jōs krōj un izdūd bīzūs, ryupeigi sakōrtōtūs izdavumūs, jo jōs tik un tai moz izaplota tautā? Jau krītnais latvīšu t. dz-u pazinējs Bütners runoj par t. dz-u dailumu un jū literarū vērteibu. — Jōs asūt kai rosa, kas vysam aplypuse, nōk saules stors un vyss mirdz. Myusu rokstūs pasarōdejušō rakstnīceiba ir jauna, tikai kaidu godu symtu vaca; t. dz-as ir myusu nacionalōs rakstnīceibas vacōkī pīminēkli — myusu literaturvēstures vacōkais laikmets. Lels ir t. dz-u skaits, lela jū vērteiba un myusu jaunōkō literatura — vairōk vai mozōk, — tūmār ir izauguse uz t. dz-u pamatim. Nu t. dz-om ir mōcejušīs daudz myusu krītnōkū rakstnīku un dareis tū ari turpmōk. Taču leidz XIX g. s. tikai jamōs beja meklējamas un atrūnamas latvīšu volūdas mōkslinīciskōs īspējas; vīneigi jamōs volūdnīku vēļ moz kūpt, bet tautas mōkslinīciski rodūšō gora apgorōta latvīšu volūda atmirdzēja breiniškeigā dailumā. Cik nūžālojamas mums izaklausa Anša Līventāla vai Šēnberģa pēc svešim paraugim rīmētos ziņges, saleidzynojūt kaut ar popularū latgalīšu t. dz-u:

Atīt vīna bolta vīšņa
Pōr azaru leigōdama.

Tautas dzīsmes individualajā literaturā plaši izmontōtas navīn formas studijom un jaunas latviskas dzejas formas meklējumim (J. Medenis), tōs davušas pat sižetus un vairōk vai mozōk t. dz-u ītekme vārojama vasalā ryndā latvīšu rakstnīku — Ausekļa, Pumpura, Lautenbacha, Apsīšu Jēkaba, Raiņa, Aspazijas, Brigaderes, Medeņa u. c. dorbūs. Tys vīgli saprūtams, jo īvārojam, ka myusu nacionalōs rakstnīceibas vacōkais laikmets ir tautas tradiciju laikmets uz kura bolstōs jaunōkī laiki. Un jo latvīšim pagōtnē pōrsvorā beja t. dz-as, bet gondreiž pavysam nabeja teiku — vai tō sekas najyutam vēļ šudiņ? Mums ir uzplaukuse lirika, bet episkō un dramatiskō dzeja vēļ vīnmār naspēj myus apmīrynōt. — Vēļ pīzeimejams, ka A. dz-es mōcēja dzimtini skateit jyusmas pylnom acim. Latvīšu literaturā var saskateit vasalu dzimtines dzejas vērzīni, kas sōcēs pagōj. g. s. pādejā des-

mitē ar Purapuki, sevišķu uzplaukumu pīdzeivōdams pādejā laikā (Ed. Virza — Straumēni. Medenis — Varenība, nu latgal. A. Sprūdžs — Ezera prieks u. d. c.). Šū vērzīni labi roksturoj t. dz-a:

Ai, tāvu zemeite,
Tovu jaukumeņu —
Smiļdzeņa zīdēja
Sudobra zīdu.

T. dz-om sova nūzeime ari cytōs mōkslas nūzarēs. Daudzas nu jom harmonizeitas, tū motivi izlītōti glezņīceibā un tēlnīceibā.

Bez mōkslinīciskōs vērteibas t. dz-om ir ari lela zynōtniska nūzeime un plašī ryupeigi sastōdeiti t. dz-u sējumi pyrmā kōrtā dūmōti zynōtniskim mērkim. Kai literari mōkslas dorbi tautā izaplota apmārūs šaurī izlases krōjumi, kaidu tagad ir ļūti daudz (apm. 60; daži gon ari citim mērkim dūmōti). Un tai radzam, ka par t. dz-om interesejās navīn literati un literaturvēsturnīki, bet ari volūdnīki, vēsturnīki (sev. kulturvēsturnīki), mitologi, etnografi un paidagogi. Par t. dz-u nūzeimi volūdnīceibā runoj jau Katterfelds (1835.), taipat Dr. A. Bīlenšteins, bet seviški tū uzsvāruši jaunōkō laika filologi — prof. P. Šmits un prof. J. Endzelīns. Daudz t. dz-as dūd mitologim — jau P. Einhorns (Historia Lettica. 1648.) jōs sauc «himni deorum» un myusu nūpītnōkais mitologs prof. P. Šmits pat apgolvoj, ka vysa mitologija bolstōs tikai uz tautas gora montom. Par t. dz-u nūzeimi kulturvēsturē doc. Dr. J. A. Jansons soka, ka tōs ir tautas gora archivs. T. dz-u nūzeime audzynōšonā varbyut teik stipri akcenteita, taču vysai pareizi līkās doc. Jansona vōrdi, ka tōs ir nacionalōs audzynōšonas pamats.

Taidi ir myusu dīnu uzskoti par t. dz-u nūzeimi un vērteibu; tū izprota jau XIX g. s. beigōs, kad sōkōs lelais t. dz-u krōšonas dorbs. Agrōk šymā vaicōjumā tūmār beja pavysam cytaidas dūmas. P. Einhorns (XVII g. s.), pīmāram, roksta: «Paādūt un padzerūt jī (t. i. latvīši) dzīd taidas najaukas, nakauneigas un vīglprōteigas dzīsmes dīnu un nakti bez mitēšonōs, ka pats valns tōs navarātu najaukōkas izdūmōt un prīkšā ceļt.» Par taidom t. dz-as 17. un 18. g. s. atzeist ari daudz citi: kron. Kelchs (Livl. Historia), diplom. Vebers un seviški G. F. Stenders. Saprūtams, ka taidūs apstōkļūs navarēja i runōt par t. dz-u vōkšonu, gluži ūtraidi — tōs apkarōja un Stenders prīcōjōs, ka šōs «blēņu dzīsmes» teikūt aizmērstas. Tikai kad 18. g. s. II pusē Persijs Anglijā un Herdens Vōcijā izdūd pyrmūs t. dz-u krōjumus Herdera krōj. ītylpa ari kaidas 11 latv. t. dz-es un jūs tulkōjumi) un tī gyun atsauceibu, sōcās interese ari par latvīšu t. dz-om.

Pyrmōs uzraksteitōs latv. t. dz-es tūmār sameklējamas stipri agrōk — 17. g. s. Tai vīna t. dz-e uzjimta Terbatas univ. vēstures prof. Fredericija Henija «Syntagma de origine Livonorum» (1632.). Dažas atrūnam Višmaņa poetikā (1677.) Manceļa «Lettus» breivajōs puslopōs, Postillā, P. Einhorna vēsturē, Fīrekera rūkrokstā palykušajā vōrdneicā. 18. g. s. dažas uzrakstejis Vebers, Stenders un Herders. Pirmī, sōkumā vēļ nalelī krōjumi pasarōda tikai 19. g. s. Tī ir Bergmaņa «Erste» — (1807. g. ar 238 t. dz.) un «Zweite» (1808. g. ar 252 t. dz.) Sammlung; tymā pošā 1808. g. pasarōda ari ūtrs — Palcmarīšu dz. krōjums — 411 t. dz. 1844. g. īspīsts pyrmais prōvōkais t. dz-u krōjums Buettnera (Magazin. VIII Bd.) ar 2854 t. dz-om, kam sekoj Sproģa (1868.), Brīvzemnieka (1873.), Bīlenšteina (1874., 75.), Aronu Matisa u. c. krōjumi. Pagōjušō g. s. pādejā desmitē sōka iznōkt Kr. Barona sakōrtōtōs Latvju dainas.

Pirmī latgalīšu t. dz-u krōjumi pasarōda XIX g. s. ūtrā pusē. Kai pyrmais t. dz-u krōjējs Latgolā teik uz-

skateits *Andrivs Jurdžs* (1848.—1925.), taču jō vōrds L. D. krōjēju sarokstā nafigurej; nu jō savōktom t. dz-om moz kas uzaglobōjis. Rokstūs latgal. t. dz-es pyrmū reizi pasarōda 1869. g., kad *Celine Slater* un *bar. G. Manteifeļs* īvītōja Magazinē XIV sēj. II d. 170 t. dz-es. Tōs savōktas Krōslovas, Kombuļu un Dricānu apkōrtnē. Dažas pasarōdeja ari Manteifeļa «Inflantu ziemies Lajkagrōmotā» (1862.)

Prōvs t. dz-u krōjums ir tūreiz. Pīterpiļs univ. doc., tagad. Kaunas Vitauta Dižō univ. prof. *E. Voltera* 1890. g. izdūtajā «Materialy po etnografii latyšskago pļemeņi» — pavysam 1010 t. dz-es, kas savōktas: Daugavpiļs apr. — 692, Rēzeknes — 104, Ludzas — 214. Blokus latgal. tekstam Volters snēdzis krīvu tulkōjumu, kas tūmār bīži vīn ļūti naprecizs, dažreiz izteiktō dūma piļneigi pōrprosta (sldz. Vissendorfs — Magazin XX. I. 19.—40.). Volters centīs dūt fonetiskū raksteibu, bet ari tei, pēc cand. phil. H. Tichovska atzynuma (IMM. 1937. 4.) naatspūguļoj latgalīšu izlūksnes īpatneibas. Pēc H. Tichovska dūmom te vaiņojama J. Raiņa korektura. Uz Voltera īspīduma tryukumim nūrōdejuši sovā laikā ari Fr. Trasuns un P. Smeļters.

329 t. dz-es atsarūn ari Stefanijas Uļanovskas grōmotā «Lotysze Inflant Polskich» (1891., II — 1892.). Ari te blokus tulkōjums — pūļu volūdā. Uļanovskas krōjumā uzjimtas ari narōtnōs t. dz-es un vyspōri jaunōka laika ražōjumi, pīm. popularō:

Es meiteņa gonūs gōju
Īt pi veira nagōdōju.

Vēļ dažas t. dz-es atrūnamas Zīslaka kalendarā 1879. g.

Taids apm. beja t. dz-u krōšonas dorbu stōvūklis Latgolā leidz P. Smeļtera laikim: samārā nadaudzī un na vysai ryupeigī krōjēji nabeja savōkuši i puses, kū savōce vīns pats Pīters Smeļters.

I.

Bz. Pīters Smeļters dzimis 1868. g. 31. okt. Varakļōnu pog. Kōkaru sādžā, kur jō tāvam pīdarējuse nalela, pēc munom ziņom — 9 ha saimnīceiba. Smeļteri Kōkarūs ir īnōcēji nu Borkovas pog. Uzgalīšu s.; Kōkarūs īnōkuši S-a vactāva laikā. Agrōk varakļōnīši Smeļterus saukuši par «Okotnīkim» — t. i., ka jī nu sovas vēlēšonōs (okōtas) te atnōkuši. Kōkaru sādža (tagad sadaleita) atsaroda pavysam tyvu Varakļōnim, pīklōnu leidzonumā (Lubōna azars apm. 12 klm.). Zīmeļrītumūs agrōk bejis nalels mežeņš un meža ganeibas — «Leidums», kur varbyut ari Pīters gōja gona gaitas, bet tōs jam navarēja byut garas. Kōkarīši asūt bejuši uzstōjeigi un dūšeigi ļaudis — karōjuši ar Varakļōnu žeidim un vēļ tagad par jim tōlu ōrpus Varakļōnu pog. kleist parunas. — Te jōpīzeimoj, ka uzvōrds «Smeļters» sastūpams ari Ilyukstes apr.

7 bārnim svēteigajā Oduma S-a giminē Pīters ir vīns nu jaunōkim. Vēstulē A. Gobam jys roksta: «Vysa myusu saime beja dzīdōšonas mīļōtōja. Tū mīlēju ari es, tikai maņ nabeja loba bolsa. Dzīdōja gon vairōk goreigas dzīsmes — Dīva dzīsmes. Tūmār maņ bīži gadejōs dzērdēt ari t. dz-es, seviški kōzōs un cytōs gūdeibōs. Tōs maņ ļūti patyka.» — Izgleiteibu S-s gyust Rēzeknes piļsātas skūlā. Jōatzeimej, ka jō tāvs, kai lelōkō varakļōnīšu daļa, ļūti ryupējīs par sovu bārnu izgleiteibu. Tai vīns nu jō dālim — Jōņs pratis laseit navīn latinu, bet ari gotu raksteibā, zynōjis krīvu, pūļu, pa daļai ari vōcu volūdu.

Pītera izgleitōšonā tāvam gon līkās mozōki nūpalni. Jau bērneibā jū pījam pi sevis Cyskodu pravests Kovaļevskis, pi kura kolpōja jō mōsa Jadviga. Pi pravesta dzeivojūt jys teikās ar dzili latviskajim un bīži ari tureigajim sakstagalīšim. Īpasazeist ar Fel. Laizānu, nōkamū dorba bīdru t. dz-u

krōšonā, cīmojās ari Fr. Trasuna mōjōs.

Kad sōcis krōt t. dz-es, nav zynoms un ari pats S-s tō vairs naatmiņ. Vēstulē A. Gobam jys stōsta: «Interese par dzeju un t. dz-em beja jau nu pošas bērneibas. Kad tyvōjōs laiks īsastōt seminarā (1889.) pōrejā Latvijā t. dz-es jau beja lelā cīnā, par kū dabōju zynōt nu dažas najaušas ari pi mums īkļyvušas laikroksta lopas vai kalendara. Tai tad labi nazynu, vai byušu jau agrōk īsōcis krōt t. dz-es, vai tikai 1889. g. uz Fr. Trasuna pamūdynōjuma. Maņ ir nu šō goda uzaglobōjis mozs krōjumeņš ar Varakļōnūs uzraksteitom t. dz-em. Tymā pošā godā, tikai jau pēc šō krōjumeņa, gon asmu sakrōjis jau dīzgon daudz dzīsmu, kai tū var redzēt nu munim Folkloras krōtuvei nūdūtim krōjumim».

Šei P. S-a, F. Laizāna un F. Trasuna sasatikšona 1889. g. kū pīmiņ ari P. S-is, nūtykuse vosorā. Tr-s tod studēja Goreigajā akademijā. Jys lasejis prīškā nu Zineibu Komisijas IV R. Kr. A. Vebera runu, teiktu latvīšu grōmotnīceibas 300 g. jubilejas svātkūs. Obus jaunīšus tei ļūti sajyusmynoj. Taipat Tr-a nūlaseitōs t. dz-as. P. S-is roksta: «Tai mes vīns ūtru īrūsynojam uz t. dz-u mīļōšonu un nadzeigu krōšonu, kū dareit napōrtraucem — es un Laizāns vairs nikod».

Tymā pošā 1889. g. S-is īsastoj Pīterpiļs goreigā seminarā, kū beidz 1894. g. un tō poša goda 28. apr sajam pristera svēteibu. Vosoras breivlaikus, kai jys maņ roksta vēstulē, pavadejis vīnmār Aulejā pi bk. Koņeviča, bet pyrmō dorba vīta bejuse Leivōni. Te jys čakli turpynoj t. dz-u krōšonu, bet jau pēc apm. 8 mēnešim teik pōrcalts uz Pīterpili, kur nu 1895.—97. g. ir Sv. Katres bezneicas vikars. Šys Pīterpiļs pūsms ir svareigs jō t. dz-u krōšonas dorbā, tōpēc pi tō uzakavēsim. — Strōdōdams par vikaru, jys izzynoj, ka turpat tyvumā dzeivoj H. Vissendorfs. S-is stōsta: «Tyuleit devūs pi jō (t.i. Vissendorfa), un jau nu pyrmō apcīmōjuma īsasōka myusu draudzeiba. Bez līkas kavēšonōs sōku pōrraksteit sovas sakrōtōs t. dz-as Vissendorfa nūrōdeitā kōrteibā. Pōrraksteitōs burtneiceņas, zynoms pa daļom, Vissendorfs tad syuteja K. Barona tāvam. Tad vēļ gadejōs, ka munas mōtes brōļa dāls Izidors Ikaunīks ari izaturēja Pīterpilī, gaideidams vītu. Dzeivōdams pi manis, jys paleidzēja pōrraksteit prōvūs dzīsmu krōjumus. Nu vairs naapsarūbežōjom ar tom vīn dzīsmem, kas beja manis poša sakrōtas, bet pīpraseju nu sova drauga Fel. Laizāna, lai jys pīsyuta ari sovus krōjumus. Pīsyuteja. Un tad šys krōjums taidā pošā kōrteibā tyka pōrraksteits un nūsyuteits Barona tāvam. Kad dzīsmes sōka īspīst L. D-ōs, par golvonū korektoru beju es; bet ari Vissendorfs ļūti interesējōs par latgalīšu t. dz-em un izlūksni. Tōpēc es ar jū gondreiž vysas nūraksteitōs dzīsmes pōrlasejom kūpeigi gon munā, gon jō dzeivūklī, pat jō veikalā «Gostinij dvorā». Es uzaicynōju ari sovus pazeistamūs tautīšus krōt un īsyuteit t. dz-es. Daži atsasauce un īsyuteja, pīm. K. Skrinda, J. Aizpūrītis, A. Ancāns, N. Eidorts, A. Daugulis, A. Graudumnīks, E. Krustāns» (Latgale, 104—05 lpp.). L. D-u I sējumā 977. lpp. losom: *«Caur Vissendorfa kga gōdeibu mums pādejā laikā pīnōkuši bogōti dzīšmu krōjumi (5.000) nu Vitebskas guberņas latvīšim turīnes izlūksnē. Kai golvonais krōjējs gūdam pīmynams pristers P. Smeļters.»*

Taču Pīterpiļs laikmets S-m nav seviški laimeigs. Maņ raksteitā vēstulē jys stōsta: «Pōrcalts uz Pīterpili saslymu ar plaušu īkaisumu un tik tikkū izaveseļōju.» Uzaglobōjis ari kaids bk. Višņevska (1861.—1914.) ekspromptu raksteits dzejūļs — vēstule P. Smeļteram:

Steidzīs šur, brōleit, pamet tū molu,
Kur var Tev dareit dreiž dzeivei golu:

Myglōja vātra, gaidamais soltums,
Gryuts darbeņš, vasalas bareibas tryukums.
Gaidu, ak, gaidu! steidzīs šur dreižōk!
Atrass še vātru*) eļpēs sirds vīgļōk.
Pīmiņom dōrgom sasaļdeits byus,
Dzimtinis draugi pīspīss pi kryuts.
Steidzīs, ak, steidzīs, naatlic tōļōk,
Lai varu Tevi apkampt kū žiglōk.
(A. Goba — Latgale, 61.).

1897. g. Smeļteri pōrceļ par vikaru uz Dagdu, bet vēļ tymā pošā godā uz Varakļōnim. Šymā laikā jys vairōk nūsadūd rakstnīceibas dorbam «Katoļu māju kalendarā». Jys pats roksta (vēstulē Gobam): «Dzīšmu krōšona maņ seviški labi veicēs, cikom beju par seminaristu un vikaru. Vēļōk kai pravestam jau laika beja mozōk. Kai klerikam un vēļōk, kai goreidznīkam maņ beja loba izdeveiba apmeklēt draudzes. Tautā ari beja uzticeiba, tōpēc nasanōce gryuši nu māmeņom dabōt «kōrklineicas», kai pi mums varakļōnīšūs sauce t. dz-es, atškirūt tōs nu «Dīva dzīsmem».

1900. g. S-s ir jau Ondrupīnes pravests. Par šū laiku jys maņ roksta: «Pēc tam, varbyut nu 1900. g., kad tyku īcalts par pravestu Ondrupīnē, vairs t. dz-u tam krōjumam (— Kr. Barona) nasyuteju, laikam navaļas dēļ, jo kai jaunam pravestam vajadzēja pīrast pi jaunim apstōklim un nūsadorbōt ar vysaidim pīnōkumim. Tautas gora montas gon krōju ari Ondrupīnē.» — Ondrupīnē S-s nūdzeivoj leidz 1908. g., kad jū pōrceļ uz Raipoli. Te jys strōdoj 10 godus; tymā pošā maņ raksteitā vēstulē jys stōsta: «Raipolē gatavōju materialu jaunajai bazneicai, laseju leidzekļus. Seviški daudz ryup'u beja jōpīlīk pi atļōves izgōdōšonas byuvēt bazneicu. Gryuteibu beja ļūti daudz. Atļōve tyka dabōta. Bazneicu izcēļu gondreiž leidz pusei. Sōcēs kars. Myurēšona uz reizi tyka pōrtraukta. Paļdis Vysuvareigam, bk. Podlevskys, tagadejais cīnejamais Raipoles gons, bazneicu ir nūbeidzis. Pyules napazuda. Draudze, kuras daļa nagribēja ceļt myura bazneicu, bet kūka, aizrōdeidama, ka pat Ludzā bazneica ir nu kūka un var iztikt, tagad var prīcōtīs nu sova guņsdrūša dīvnoma, kurs ir ari vīns nu skaistōkim dzimtines dīvnomim.»

Nu 1918.—22. g. S-s ir otkon Dagdā, bet nu 1922.—33. g. Skaistas pravests. Tikkū citeitā vēstulē jys turpynoj: «Kotrā draudzē maņ beja īpatnejas vajadzeibas, īpatneji apstōkli, kur vajadzēja pīlikt daudz pyuļu. Skaistā beja jōceļ dzeivojamō mōja un cytas ākas. Ari bazneica beja jōapšyun un jōnūkrōsoj.» — Skaistā jū apcīmōjis ari prof. P. Šmits, kuram tūreiz nūdevis apm. 20 tautas pōsokas. Nu Skaistas nūsyutejis ari 2 rūkrokstu sējumus ar tautas dzīsmem Folkloras krōtuvei, bet tōs jau gondreiž vysas asūt bejušas Kr. Barona L. D-ōs.

1933. g. S-i pōrceļ uz Sventi, kur jys dzeivoj tagad centeigi strōdōdams.

Runojūt par t. dz-u krōšonu, jōatzeimoj, ka pats P. S-s ir sakūpōjis un izdevis mozu tautas gora montu krōjumeņu: «Tautas dzīsmu, pōsoku, meikļu un parunu Woceleite» (Katoļu māju kalend. apgōdeibā, Rīgā, 1899. godā, 28 lpp.). Tymā ītylpst 2 pōsokas, 188 meikles, 183 parunas un 47 t. dz-es. Tōs ortografija tyvynōta Zineibu Komisijas izstrōdōtai raksteibai. Nu pūliskōs raksteibas, kaidā iznōce vysas XIX g. s. latgalīšu grōmotas, te vairs nav ni vēsts. Vōceleiti Rīgas cenzors, pareizticeigs pōrkrīvōts latvīts, atļōve īspīst kai zynōtnisku izdavumu, lai gon tys beja dūmōts tautai un, pasateicūt Latgolas bazneickungim, ari izaplateja vysai plaši tautā. Vōceleite izdūta vēļ rokstu aizlīguma laikā un ir bibliografisks ratums. Valsts bibliotekā atsarūn stipri būjōts eksemplars.

*) Vōrdam «vātra» te laikam taida poša nūzeime, kai Manteifeļa kalendarā — svaigs gaiss.

T. Dz-es S-s vōcis daudz un dažaidōs Latgolas vītōs. L. D-om izsyuteitōs dzīsmes vōktas šaidūs pogostūs un draudzēs: Aulejas, Borkovas, Bykovas, Cyskodu, Dagdas, Drēģu, Jōsmuižas, Kōrsovas, Kolupa, Krōslovas, Krogeru, Leiksnas, Leivōnu, Malnovas, Michalovas, Moliškovas, Pušas, Raipoles Sakstagola, Styglovas, Vōrkovas, Varakļōnu, Ūzulmuižas, Zaļmuižas u. c.

Taida bejuse P. S-a leidzšinejō dzeives gaita un tautas dzīšmu krōšonas dorbs. Maņ raksteitā vēstulē jys pastōsta, ka Kr. Barona L. D-om īsyutejis apm. $2^1/_2$ tyukstūšas t. dz-u, bet pēc munom dūmom šys skaitlis ir vēļ lelōks. Jo jau Kr. Barons roksta (L. D. I sēj.), ka nu Vissendorfa sajēmis 5.000 t. dz-u, nu kurom lelōkū daļu devis P. S-s, tad jau pyrmū sējumu īspīžūt jys beja nūdevis vairōk par $2^1/_2$ tyuksūšom. Tautas dzīšmu krōšonu jys turpynōja vysu dzeivi, lai gon na tik intensivi kai sōkumā.

II.

P. Smeļters pazeistams navīn kai tautas gora montu krōjējs, bet ari dzejnīks. Uz Vissendorfa pamūdynōjuma jys īsyuta vīnu dzejūli («Calmōjūs») mēnešr. «Austrums», kas ari teik īspīsts 1896. g. 9. burtneicā, gon na literarā, bet nūdaļā «Valodas druskas un jautājumi», jo saraksteits Varakļōnu izlūksnē. Napareizs ir A. Gobas apgolvōjums, ka S-s byutu īsyutejis «Austrumám» vairōk dzejūļu, bet tī nabyutu tykuši īspīsti, un ka šō dzejūļa īspīssona byutu pyrmais sūlis, kū jaunō latgalīšu inteligence sper baltīšu latvīšu rokstu dryvā (Latgale, 127 lpp. IMM. 1931 II. 510). — S-s vairōk dzejūļu «Austrumam» nav īsyutejis, bet baltīšu izdavumūs sōcis raksteit stipri agrōk.

Dz. «Calmōjs» īsasōc ar skumū divryndu:

Nūskumis lyukojūs
Myusejūs calmōjūs:
moz vēļ darbinīku Latgolā tautas dryvā, tōpēc:

Gryuts tur dorbs,
Gars tur laiks, —
Bet cīteigs esi,
Calmulauz!

Dzejūļs izskaņ ar gaišu ticeibu nōkūtnei un uzmūdynōjumu vīntuleigajam darbinīkam:

Cik vīn vari, strōdoj spari
Tovu dorbu atzeis bārni,
Izteiks tevi tovi sābri, —
Cik vīn vari, pyulīs spari
Lauz, ak lauz, calmulauz!

Šys dz. labi roksturoj myusu pyrmūs atmūdas darbinīkus un pošu P. Smeļteri t. dz-u vōkšonas un draudzes dorbā.

S. Smeļtera dzejūļi īvītōti J. Šteinberga «Katōļu māju kalendarā» (1898.). Divi nu tim veļteiti veiskupam Symonam par draudžu vizitaciju Latgolā 1895.—97. g. Veiskupa vizitacija Latgolā jau ļūti seņ nabeja nūtykuse, tōpēc tauta par jū ļūti sajyusmynōta un taidā sakareibā ari rodušīs šī dzejūļi. Dzejūļī «Stōjit, bārni abecēt» P. S-s pamōca, ka laseit jōīsamōca bērneibā, jo vēļōk vairs nabyus taida izdeveiba.

Grōmota jyus izmōceis
Skaiteit, raksteit, kolpōt Dīvam
Strōdōt sovai tāvu zemei,
Tāvu, mōti gūdynōt.

Taidus lobumus dūs grōmota. Jo naīsamōceisi laseit, byus gryuši dzeivōt:

Slykta dzeive namōceitam:
Nu namōceita grōmotom —
Nav nikaida gudrinīka,
Nav ar' lāga saiminīka.

Kai t. dz-u krōjēju jū labi roksturoj dzejūļis «Dzīdōtōju tauta»:

Latvju tauta dzīdōtōja,
Tev byus dzīsmes skandynōt!
Dzīsmes dorbus vīglynoj,
Nūskumeibu prūjom dzan,
Prīkā prīku pavairoj,
Pacej augstōk tykumā.

Labi jam izadevis atdzejōt pazeistamū Krilova fabulu par sisini un

skudru, tikai ritms dz. beigōs nav izturāts. Sōkums ļūti lobs.

Dziļs patriotisms runoj nu jō popularō dz. «Tāvu zeme»:

Tāvu zeme dōrgō,
Cik tu mīla maņ!
Kur lai dzeidams dzan
Mani dzeives jyuras viļņi,
Tu arvīn maņ prōtā,
Tu ikš munas sirds.

Kai cytaidi byut tam ari?
Kas jau tevi aizmērst var:
Atstōj guļbi perekļus,
Skrīn aiz jyurom svešūtnē,
Bet kai tik nōk uz vosoru,
Myusu putni otkon te.

Vysas upes, visi strauti,
Kas nu jyuras izaceļ,
Kai pi mōtes bārni jautri,
Teciņ attak sasalej.
Lab' yudiņam jyureņā
Mums savejā dzimtinē.

Tik daudz leidz šam beja zynoms par P. S-a literarū darbeibu: 6 īspīsti dzejūļi. Pasaklauseisim, kū jys pats pastōsta par sovu literarū darbeibu, jo te nōk klōt dažas jaunas interesantas ziņas (citats nu jau pīmynātōs maņ raksteitōs vēstules): «Uz ūtrū vaicōjumu par munim īspīstim rokstim maņ jōsoka, ka ar šū lītu varu vēļ mozōk pasalīleit. Es nakōrōju palikt par rakstnīku. Nabeja ari dīzcik vaļas dēļ tim dorbim. Vēļ jōsoka, ka gondreiž vysu myužu beju pavōjas veseleibas, seviški pēc slimeibas. Izdeveiba šū tū raksteit, seviški myusu laikrokstim, gon beja. Pa drusceņai ari nūsadorbōju ar spolvu. Jau pyrms īsastōšonas seminarā (līkās ap 1887. g.) īsyuteju, cik atcerūs, «Mājas Viesim» taidu mozeņu anekdotisku gabaleņu, kai vīna atraitne zōleja ar vysaidim «dekoktim», ar kyupynōšonu un ar vōrdim «dzeivs byusi, tad te byusi; jo nūmērsi, tad tur (debesīs) byusi»; tys raksteņš tyka nūdrukōts.» — Citeju šūs vōrdus tōpēc, lai nūrōdeitu, ka A. Gobas apgolvōjums — ar 1896. g. latgališi sōkuši raksteit baltīšu izdavumūs, — ir napareizs par gondreiž 10 godim. Ziņōjumus laikrokstim P. S-s syutejis ari nu Leivōnim (sk. «Balss» 32. n-ru. 1894. g. 10. (22.) augustā). «Bet tad maņ naatlyka vaļas vairōk raksteit, jo tamā lelajā draudzē (t. i. — Leivōnūs) beja ari dorba padaudz, un ari tei līta, ka es tur dīzgon nadzeigi krōju t. dz-es un senejōs lītas. Tōs lītas laikam ari tagad ir atrūnamas etnografiskajā muzejā». Vēļ tōļōk vēstulē losom: «Mozus ziņōjumus syuteju Fr. Trasuna «Ausekļam» nu Ondrupīnes. Es tad pasaraksteju ar vōrdu «Nūvārōtājs». Dažam paleidzēju ar kaida raksteņa izlobōšonu «Dryvai». Jau pēc revolucijas tai pošai «Dryvai» īsyuteju (varbyut 1917. g.) mozu raksteņu — kautkū leidzeigu «Imanta nava vēļ miris.»

Vēstulē S-s ari pastōsta par draudzes apkūpšonas dorbu, kas jū bīži kavēja tautas dzīšmu krōšonā un rakstnīceibas dorbā. Beigōs jys soka: «Bet par vysom līstom skūlas naatļōve nūsadūt literaturai. Tagad dūmoju jau atsateikt nu ticeibas mōc. skūlōtōja omota. Bet nalime tei, ka tagad palikt par rakstnīku jau drusku par vālu. Bet pi rakstnīku draugim gon sevi pazemeigi pīskaitu.»

Jōpīzeimoj, ka S-m bejušas lobas volūdas zynōšonas. Jau seminarista laikā jys tulkoj un izloboj cytu nu pūļu volūdas tulkōtōs dzīsmes kaidai lyugšonu grōmotai; vēļōk lobōjis rokstus Steinberga «Katoļu māju kalendaram», bk. M. Dukaļskam, bk. P. Tukišam, Seimaņam u. c.

Kai dzejnīkam un publicistam P. S-am tūmār lelōki nūpalni, kai jys pats dūmoj un citi leidz šam laikam sprīde. Nu Latgolas dzejnīkim jam pyrmam pasarōdeja dzejas īspīdumā, jō ziņōjumi ir pagaidom pirmī zynomī latgalīša roksti, kas pasarōdeja baltīšu periodikā. Jō roksti izaceļ ar

skaidrū latvīšu volūdu, namōkslōtu, vīnkōršū jyusmu. Jys maņ roksta, ka jam asūt bejis lelōks dzeju krōjumeņš, bet sovā pazemeibā turpat pīzeimoj, ka myusu literatura nikō naasūt zaudējuse, jo šī dzejūli palykuši naīspīsti. Cik maņ zynoms, pādejā laikā, cik jau spāki un daudzī pīnōkumi atļaun, jys rokstūt apcerējumu par tautas gora montu krōšonu Latgolā.

P e r s o n e i b a. P. Smeļteri roksturoj religiozitate, dedzeigs patriotisms un sirsneiga tautas dzīšmu mīļōšona. Šōs lelōs gora īpašeibas sakņojās vīnkōršā, sirsneigā un dzili patīsā cylvākā.

Maņ vēstulē jys roksta: «Ka byus jōemigrej pi tāvim un seņtāvim ari bāda,» jo kai ticeigs cylvāks tycu lobōkai dzeivei in futuro saeculo.» — Religija jam dzeivē ir bejuse pyrmā vītā — redzējom, ka pīaugūt dorbam draudzē, jys samozynoj pat īmīļōtū t. dz-u krōšonas dorbu, bet literarū dorbu pat piļneigi pōrtrauc.

Jō patriotisms un t. dz-u mīļōšona itkai saplyust kūpā. Kad raksteju, ka sakorā ar jō 70 godim Latv. kat. akademiku b-ba sareikoj par jū referata vokoru, P. S-s atbiļdēja: «Tys maņ dora lelu gondarejumu un prīku, ka studejūšō jaunōtne pīgrīž lelu vēreibu myusu tautas gora montom, tōs montas gon ir cīnejamas un tad slava jums, jaunōtne, kura tū saprūtat. Jyusu mīlesteiba pret tū dōrgū montōjumu nu myusu seņtāvim ir par drūsu kīlu (drūšom aizcelem) un golvōjumu, ka, jo tys byus vajadzeigs «uz ežeņas golvu liksit tāvu zemi aizstōvūt.»

Par t. dz-om jys soka, ka tōs ar sovu vīnkōršū dzejiskumu un veseleigū optimismu ir davušas jam daudz prīka.

Izlasejis munu paziņōjumu, ka Latv. kat. akad. b-bā par jū laseis referatu, jys pōrsteigts roksta: «Unde mihi hoc? — Mozi muni nūpalni, bet lela gūdynōšona.» — Maņ roksta aizbeigumā grybātūs saceit: lela personeiba, gaišs un izcili krītns veirs. Šom cālajom rokstura īpašeibom pīsavīnoj leli dorbi, calmlauža dorbi, kas veikti tad, kad cytu dareitōju vēļ gondreiž nabeja.

*

Š. g. 31. okt. Pīteri Smeļteri jō 70 godu jubilejas dīnā Vaļsts Prezidenta Dr. K. U l m a ņ a vōrdā apsveice un nūdeve Prezidenta dōvonu — vērteigu grōmotu krōjumu izgleiteibas ministta b. J. Č a m a n s. Telegrafiski apsveice V. E. veisk. J. R a n c ā n s, tautas labklōjeibas min. J. V o l o n t s, prof. Dr. P. Strods, direkt. V. Seile, Daugavpiļs piļs. golva A. Švirksts, vaļdes lūceklis A. Budže u. c., bet stud. b-ba «Montania» pasnēdze adresi. Latvijas katōļu akademiku b-bā, Rīgā, nūtyka prīkšlasejums, pēc kō klōtasušī jubilaram nūsyuteja telegramu.

Par nūpalnim seviški tautas tradiciju krōšonā P. Smeļters apbolvōts 1927. g. ar Triju zvaigžņu ordeni, bet šūgod 18. novembrī ar Nopelnu krustu.